

П. Т. ТРОНЬКО (Київ)

З ІСТОРІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ *

Народи планети вступили в третє тисячоліття. Роки минулого століття були позначені глобальними змінами величезного соціального значення. Вікопомною подією ХХ століття став розпад Радянського Союзу і утворення незалежних держав. Десять років тому український народ на всеукраїнському референдумі в єдиному пориві створив власну незалежну Українську державу, в боротьбі за волю якої, за віковичне прагнення стати господарем у своєму власному домі склали голови сотні тисяч представників нашого народу. Це був акт історичної справедливості, вистражданої українським народом.

Ця вікопомна подія, десятиріччя якої урочисто відзначено в містах і селах України, навечно золотими літерами буде викарбувана на скрижальях історії багатостраждального українського народу.

В розбудові Української незалежної держави постає таке першочергове завдання, як формування національної самосвідомості та історичної пам'яті українського народу. В його реалізації велика роль належить скарбниці пам'яті народної — історичному краєзнавству.

На зламі тисячоліть український краєзнавчий загал, який веде свій славетний родовід від легендарних літописців часів Київської Русі та героїчної доби козаччини, має вагомі підстави для святкування ювілею інституції, що започаткувала 75 років тому організаційне об'єднання розпоросених на українських теренах регіональних і місцевих осередків дослідників рідного краю.

23 січня 2001 р. Президент України Леонід Кучма, враховуючи важливу роль краєзнавчого руху у відродженні традицій та історичної пам'яті народу, національно-патріотичному вихованні молоді, видав Указ "Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні", який, зокрема, передбачив відзначення 2001 р. на державному рівні 75-річчя Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Знаменно, що ювілей нашої творчої громадської організації збігся у часі з роком, коли український народ урочисто відзначив 10-ліття незалежності своєї держави. Виступаючи з нагоди цієї важливої історичної дати 23 серпня 2001 р., Леонід Кучма наголосив, що "незалежна Україна відбулася остаточно і безповоротно. Вона живе, існує не тільки у зовнішній ат-

* Доповідь на ювілейному пленумі Всеукраїнської спілки краєзнавців 25 жовтня 2001 р. Подається в скороченому вигляді.

рибутиці, а повноцінно і повноправно, в усіх властивих суверенним державам вимірах та параметрах. У центрі Європи постала країна з 50-мільйонним населенням і найбільша за територією”. У своєму виступі Президент України віддав належне ролі і прикладу “яскравих, непересічних особистостей, людей, для яких Україна справді над усе і яких можна назвати поводитирями нації, її моральними лідерами, володарями сердець і душ. У давній і недавній вітчизняній історії немало таких знакових постатей від Богдана Хмельницького до Олеса Гончара. Усі вони, по-своєму і відповідно до історичних обставин, переслідували священну мету — зберегти Україну для України”.

До цієї славетної когорти, безперечно, належать і покоління подвижників Українського краєзнавчого руху — дослідників і літописців рідної землі.

Після проведення за участю таких корифеїв національної наукової думки, як Дмитро Багалій, Дмитро Яворницький, і багатьох інших першої Всеукраїнської краєзнавчої конференції (Харків, 1925), на якій було проголошено створення Українського комітету краєзнавства, розпочалася копійка робота з обліку, систематизації та забезпечення діяльності існуючих і утворення нових краєзнавчих осередків. Над цим плідно працювали авторитетні діячі — Михайло Криворотченко, Матвій Яворський, Олександр Яната, Володимир Геринович, Степан Рудницький, Олександр Лазарів та багато інших.

Координаційним центром Українського комітету краєзнавства стало методичне бюро, до якого входили К. Дубняк, В. Левицький, Д. Зайцев, І. Шатунов, П. Ковалівський. За його активного сприяння краєзнавчі осередки на місцях регулярно отримували програми, інструктивні та методичні матеріали. Бюро розробило структурну схему головних етапів краєзнавчої роботи, яка стала основою для широкого розгортання краєзнавчих досліджень.

Незважаючи на певні труднощі, здебільшого матеріального характеру, 1927 р. співробітникам Комітету вдалося налагодити у Харкові випуск всеукраїнського журналу “Краєзнавство”, розрахованого і на науковий, і на широкий краєзнавчий загал.

Про ефективність роботи Комітету свідчить реальне зростання краєзнавчих організацій і осередків. Якщо спочатку налічувалося лише 5 товариств і 11 гуртків у 5-ти округах, то на 1 січня 1929 р. діяло вже 51 товариство і 658 гуртків у 32 округах. Комітетом було впроваджено нові унікальні форми роботи, що сприяли переростанню краєзнавства із захоплення окремих аматорів у масовий рух. То був зоряний час у розвитку краєзнавства.

На жаль, на початку 30-х рр. за умов воєвничого формування тоталітарної системи, панування вульгарно-соціологічних схем демократичні за своєю сутністю краєзнавчі дослідження не вкладалися в тогочасні концепції вітчизняної історії, не узгоджувалися з монопольними претензіями на істину кремлівських ідеологів. Саме це і призвело до ліквідації численних краєзнавчих організацій, до масових незаконних репресій у середовищі самовідданих дослідників і літописців рідного краю. Їх жертвами стали голова Українського комітету краєзнавства М. Яворський, його заступник і редактор журналу “Краєзнавство” М. Криворотченко, члени Комітету М. Волобуєв, В. Геринович, С. Рудницький, С. Пилипенко, О. Яната, директори і співробітники багатьох музеїв, керівники і члени краєзнавчих осередків, автори і видавці літератури про рідний край.

Минуло майже шість десятиліть до того часу, коли за ініціативою громадськості на хвилі демократизації суспільства у Києві 27 березня 1990 р.

нарешті було проведено з'їзд краєзнавців України, який одностайно ухвалив рішення про відродження загальноукраїнської організації краєзнавців, ліквідованої в 30-х роках. Оновлена інституція дістала назву — Всеукраїнська спілка краєзнавців.

Сьогодні, згадуючи той березневий день 1990 р., хочеться з вдячністю назвати організації, які найбільше посприяли відродженню Спілки, і насамперед Національну академію наук України, Інститут історії України НАН України, Український фонд культури, Міністерство культури і Міністерство освіти, згадати його найактивніших делегатів: наших незабутніх Івана Гончара, Олену Апанович, Юліана Брайчевського, Олександра Криченка, Федора Шевченка, львів'янина Ігоря Кудіна, одесита Анатолія Бачинського, харків'янина Володимира Смоленського, а також тих, хто продовжує свою безкорисливу громадську діяльність і сьогодні: киян Леся Силина, Олександра Маринича, Валерія Смоля, Петра Толочка, В'ячеслава Горбика, Володимира Курила, Михайла Сікорського, Олександра Реєнта, Юрія Данилюка, Валентину Врублевську, Дмитра Янка, Лідію Орел, Світлану Щербань, Миколу Ходаківського, Анатолія Ситника, Євгена Склярєнка, Лерія Макаренка, Наталію Булаєвську, полтавчан Василя Лобурця, Олексія Нестулю, Галину Журавель, Галину Білоус, харків'ян Сергія Посохова, Валентину Ярошик, черкашан Ігоря Ліхового, Миколу Ішенка, дніпропетровчан Ганну Швидько і Віктора Пушкіна, волинян Григорія Гуртового і Григорія Бондаренка, чернігівчан Олександра Коваленка і Андрія Карнабеду, тернопольчанина Венедикта Лавринюка, житомир'янина Михайла Костицю, донецчан Романа Ляха і Віктора Романюка, Івана Пашука з Рівного, прикарпатця Петра Арсенича, подолян Льва Баженова, Іона Винокура, Віктора Прокопчука, Віктора Савчука та багатьох інших подвижників, зусиллями яких понад 10-річчя тому було відроджено Всеукраїнську спілку краєзнавців.

Наша спілка, що по праву є спадкоємицею Українського комітету краєзнавства, активно продовжує традиції, започатковані у 20-ті рр. українськими інституціями, патріотична діяльність яких на ниві ретельного вивчення і дбайливого збереження для прийдешніх поколінь українства історичних, мистецьких, фольклорно-етнографічних надбань та побутово-господарських традицій рідного народу впродовж тривалого часу або замовчувалася взагалі, або таврувалася як буржуазно-націоналістична. Це стосується Київської Тимчасової (Археографічної) комісії для розгляду давніх актів, створеної 1843 р., Одеського товариства історії і старожитностей (1839), Подільського єпархіального історико-статистичного комітету (1865), Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові (1873), Товариства Нестора-Літописця при Київському університеті (1874), Харківського науково-історико-філологічного товариства (1887), Товариства дослідників Волині в Житомирі (1900) та ін., Таврійської (1887), Чернігівської (1896), Херсонської (1898), Катеринославської і Полтавської (1903), Київської (1914) і Харківської (1915) губернських вчених архівних комісій.

Характерно, що саме подвижницька діяльність цих комісій, активна участь у них української наукової і творчої інтелігенції заклала належний фундамент подальшого розвитку краєзнавства. Не випадково, що навіть у буремні роки національно-визвольних змагань, в умовах громадянського протистояння зароджувалися та функціонували численні краєзнавчі інституції, які мали реальну підтримку урядів Центральної Ради, гетьмана, Директорії.

Завдання розвитку та організації краєзнавчої роботи в ті часи взяла на себе Українська Академія наук. Уже в першому її Статуті, затвердженому

1918 р., йшлося про те, що “ця найвища українська наукова установа ставить собі на меті, окрім загальних наукових завдань, виучувати сучасне й минуле України— української землі та народу”. Цій меті служили на початку 20-х рр. у структурі історико-філологічного відділу ВУАН комісії краєзнавчого профілю.

На таких надійних підвалинах і виникла 75 літ тому Всеукраїнська організація дослідників рідного краю.

Відзначаючи ювілей нашої Спілки, ми передусім віддаємо належне і складаємо шану подвижникам і організаторам, ученим і аматорам, тим дослідникам, які стояли біля витоків краєзнавчого руху. Імена тих, хто за велінням серця чесно служив відродженню України, навечно закарбовані в нашій пам’яті. Ми пишаємося тим, що саме ми є законними спадкоємцями і продовжувачами всього доброго і корисного, що було зроблено нашими численними попередниками.

Відродження краєзнавчого руху в Україні поступово відбувається вже в перші післявоєнні роки. У 50-х рр. намітились позитивні тенденції випуску літератури з краєзнавчої проблематики. Почали виникати краєзнавчі гуртки і об’єднання. У лютому 1964 р. за ініціативою Степана Гуменюка створене одне з перших в Україні — Хмельницьке обласне історико-краєзнавче товариство. Ще до відродження спілки обласні краєзнавчі осередки з’явилися у Волинській, Рівненській, Сумській та інших областях.

Важливе значення для розгортання краєзнавчого руху мало залучення десятків тисяч громадських дослідників рідного краю до роботи над випуском “Історії міст і сіл Української РСР” — у 26 томах. Загальний обсяг цієї титанічної праці становив 2360 авторських аркушів, у томах вміщено 1340 статей з історії обласних і районних центрів та інших найбільш значних населених пунктів, 8319 статей про всі селища міського типу і центри сільських рад, вміщено понад 9 тисяч ілюстрацій.

Після утворення Українського товариства охорони пам’яток історії та культури (1966) краєзнавців було об’єднано в його місцевих осередках і секціях. Це допомогло провести Першу Всесоюзну краєзнавчу конференцію в Полтаві і чотири республіканські наукові конференції з історичного краєзнавства.

З перших днів оновлення Спілки його члени брали найдійовішу участь у громадсько-політичних, демократичних процесах, спрямованих на проголошення суверенітету і державної незалежності України.

Активно працює більшість краєзнавчих організацій. Примножує здобутки Товариство дослідників Волині, з часу заснування якого виповнилося 200 років. Значним є внесок у розвиток українського краєзнавчого руху на сучасному історичному етапі таких обласних організацій, як Волинська (голова — Геннадій Бондаренко), Дніпропетровська (Ганна Швидько), Донецька (Роман Лях), Запорізька (Федір Турченко), Івано-Франківська (Богдан Гаврилів), Полтавська (Василь Лобурець), Рівненська (Іван Пашук), Тернопільська (Венедикт Лавренюк), Харківська (Іван Саратов), Хмельницька (Іон Винокур), Черкаська (якою впродовж тривалого часу керував Павло Соса, а нині очолює Василь Мельниченко), Чернігівська (Олександр Коваленко) та інших осередків. Краєзнавці спрямовують свою роботу на формування насамперед почуття гордості за свою Батьківщину-Україну, адже поняття “Батьківщина”, “Україна”, “національна гідність”, святе поняття батьківського дому й рідної землі починаються саме з рідного краю, своєї домівки, села, вулиці, де людина народилася і виросла, де пройшло її дитинство. Вони передаються із покоління в покоління з молоком матері, мелодією народної пісні, поетикою рідної

мови. Почуття любові до отчого краю, глибокої поваги до вікових нетлінних традицій є невичерпним джерелом духовності, моральності та культури сучасної людини. Саме знання рідного краю духовно збагачує людину, виховує безмежне почуття любові до Вітчизни.

За останнє десятиріччя ми значно збагатилися новим досвідом: краєзнавчий рух став справді масовим. В ньому беруть участь люди різних професій, різного віку. Можна без перебільшення сказати, що за роки державної незалежності України краєзнавчий рух, як явище громадсько-політичного, культурного і наукового життя, засіб глибокого пізнання і всебічного вивчення рідного краю, по праву став всенародним, авангардом національного відродження й національно-патріотичного виховання в країні. Завдяки подвижницькій праці сотень тисяч учених і ентузіастів-аматорів, об'єднаних у громадсько-наукові товариства й головним чином у Всеукраїнську спілку краєзнавців, краєзнавчий рух домогся у своїй діяльності значних результатів. Щороку в Україні проводяться десятки міжнародних всеукраїнських і регіональних науково-краєзнавчих конференцій та симпозіумів, у центрі уваги яких опинилися відзначення річниці національно-визвольної революції середини XVII ст., 80-річчя української національної революції 1917—1920 рр., 50- і 55-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, знаменні ювілеї Б. Хмельницького, Т. Шевченка, М. Грушевського, І. Франка, Лесі Українки, І. Огієнка та ін. Проведено Всеукраїнські наукові конференції з історичного краєзнавства в Кам'янці-Подільському (1991), Луцьку (1993), Черкасах (1995), Харкові (1997), Дніпропетровську (1999) та останню ювілейну X конференцію, яка відбулася наприкінці вересня 2001 р. в Донецьку. Постійно проводяться міжрегіональні, обласні, міські та районні краєзнавчі конференції. На цих форумах по-новому, з державницьких позицій, з використанням нових архівних документів переосмислюються факти і події минулого, історичні постаті, повертаються із забуття тисячі реабілітованих імен громадян України. Опубліковано небачену кількість, порівняно з попередніми десятиліттями, монографій, книг, історичних описів населених пунктів, путівників, буклетів. Зусиллями краєзнавців чимало зроблено для вивчення й увічнення пам'ятних місць і видатних подій вітчизняної історії, збереження пам'яток історії та культури, вшанування подвигу полеглих у боротьбі з ворогом у роки Другої світової війни, створення музейних експозицій, організації туризму в науково-просвітницькій галузі.

Дбаючи про майбутнє, важливо вирішувати проблеми, пов'язані з викладанням краєзнавства в навчальних закладах. Нам здається, що учні шкіл і студенти всіх вузів, незалежно від їх профілю, повинні вивчати курс краєзнавства (народознавства), знати першовитоки своєї історії. Для цього нам з вами, і насамперед вченим, слід зайнятися підготовкою програм для шкіл і вузів, підручників, посібників, іншої літератури з краєзнавства та народознавства.

Незалежна Українська держава, її Президент високо поцінували безкорисливу громадську діяльність дослідників рідного краю. Десятки членів Спілки отримали за цей час почесні звання “Заслужений діяч науки і техніки України”, “Заслужений працівник культури України”, “Заслужений вчитель України”, “Заслужений працівник народної освіти України”, “Заслужений журналіст України”. Є серед подвижників краєзнавства і кавалери Президентських відзнак, а також відзначені Кабінетом Міністрів, Міністерствами освіти і науки, культури і мистецтв, громадськими організаціями, місцевими держадміністраціями.

На сьогодні найвищою відзнакою Спілки є премія ім. Дмитра Яворницького. Серед її лауреатів директор Інституту історії України НАНУ академік Валерій Смолій, ректор Національної гірничої академії академік Геннадій Півняк, науковці Донецького національного (Олександр Бут і Петро Добров) та Волинського державного (Геннадій Бондаренко, Іван Кичій, Богдан Заброварний, Олексій Михайлюк, Євген Франчук) університетів, член-кореспондент НАН України Федір Шевченко, доктор історичних наук Петро Панченко, директор Переяслав-Хмельницького заповідника Михайло Сікорський, директор Тернопільського краєзнавчого музею Венедикт Лавренюк та інші подвижники і колективи наукових установ, бібліотек, музеїв, які роблять вагомий внесок у розвиток краєзнавчого руху.

Глибоко символічно, що саме на початку нового тисячоліття українські дослідники і літописці рідного краю отримали важливий державний документ, який відкриває нові перспективи перед членами Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Указом Президента від 23 січня 2001 р. “Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні”, яким зобов’язано Кабінет Міністрів України розробити і затвердити програму розвитку краєзнавчого руху в Україні на період до 2010 р., передбачати щорічно, під час розроблення проекту закону про Державний бюджет України, кошти на фінансування цієї програми, розглянути в установленому порядку питання щодо віднесення Всеукраїнської спілки краєзнавців до числа творчих спілок.

Міністерству культури і мистецтв, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним організаціям доручено сприяти діяльності місцевих осередків Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Маючи на руках такий важливий документ, нам слід не лише відзначити ювілей спілки, а глибоко проаналізувати зроблене, виявити основні питання, над якими повинні працювати, сконцентрувати увагу на нерозв’язаних проблемах, піднести краєзнавчий рух на якісно вищий щабель.

Насамперед потрібно вжити заходів з організаційного зміцнення краєзнавчих осередків. Краєзнавчі організації повинні бути створені у всіх районах і містах. Ми глибоко переконані, що відповідно до Указу Президента, після розгляду Урядом в установленому порядку, питання віднесення Всеукраїнської спілки краєзнавців до числа творчих спілок буде вирішене позитивно. Таке рішення, безумовно, посилить авторитет Спілки і сприятиме подальшому залученню до неї нових творчих сил, спроможних на основі сучасних історичних, економічних та інших наукових досліджень підготувати і видати енциклопедичне багатотомне зібрання “Історія міст і сіл України”, належним чином виконати всі завдання, визначені Указом Президента.

У зв’язку з цим виникає нагальна потреба привести Статут Спілки на всеукраїнському і регіональному рівнях у відповідність до статутів творчих спілок, здійснити перереєстрацію членів краєзнавчих об’єднань, подбати про створення надійної матеріальної бази для краєзнавства, визначитися з випуском регіональних періодичних видань.

Нині за дорученням Кабінету Міністрів від 17 березня 2001 р. розробляється Державна програма розвитку краєзнавчого руху в Україні до 2010 р. Її проект передбачає, зокрема: утворення наукових центрів регіональних досліджень в АР Крим, областях, містах Києві і Севастополі; розробку програми з курсу “Краєзнавство” для вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, загальноосвітніх шкіл; удосконалення підготовки

та перепідготовки фахівців з краєзнавчої роботи; надання премії ім. Д. Яворницького державного статусу; встановлення регіональних премій за вагомий внесок у дослідження рідного краю; проведення всеукраїнських студентських та учнівських олімпіад з краєзнавчої тематики; виготовлення серії марок з портретним зображенням визначних дослідників рідного краю; випуск серії кінофільмів “Слава твоя, Україно”; теле- і радіопередач про краєзнавство і краєзнавців; розробку тематичних туристсько-екскурсійних маршрутів рідним краєм.

Державним архівам програмою передбачено включити до планів науково-дослідної роботи каталогізацію з історії міст і сіл, пам'яток історії та культури, музеїв України; Вищій атестаційній комісії — розглянути можливість введення спеціалізації “Регіональна історія”; Держкомінформполітики має включити до планів випуск енциклопедичного довідника “Історичні міста України”, біографічного довідника про видатних політичних, державних, церковних діячів, майстрів культури і мистецтв, учених, краєзнавців; путівників по державних історико-культурних, історико-архітектурних та природних заповідниках, буклетів, плакатів та іншої друкованої продукції, посібників з краєзнавства.

Державна програма повинна передбачити і підтримку журналу “Краєзнавство”, який випускався Українським комітетом краєзнавства у 1927—1930 рр. і був відроджений нашою Спілкою 1993 р.

В іншому документі — в розпорядженні Президента України від 19 жовтня 2000 р. “Про забезпечення комплексного розвитку малих міст України” доручено Кабінету Міністрів “забезпечити підготовку за участю Національної академії наук України на основі сучасного історичного багатотомного збірника “Історії міст і сіл України” у новій редакції”.

Це розпорядження Президента ще раз підтвердило, що в час становлення незалежної Української держави українцям необхідно зайнятися відновленням історичної пам'яті, духовності через вивчення минувшини кожного куточка рідної землі, створення вичерпних літописів усіх регіонів, великих і маленьких населених пунктів, промислових підприємств і сільських господарств, висвітлення маловідомих сторінок, пов'язаних із героїчною історією нашого народу.

Наш почесний обов'язок докласти всіх зусиль до видання багатотомної “Історії міст і сіл України”. Ця оновлена величезна праця повинна красномовно засвідчити перед усім світом, що ми — велика нація, що, незважаючи на жорсткі удари долі впродовж багатьох тисячоліть, український народ зберіг свою ментальність, культуру, традиції, зробив вагомий внесок у світову цивілізацію. Багатотомна історія і культура України, як відомо, складалася і втілена в біографіях більш як 30 тисяч великих і малих міст і сіл. У їх числі понад 800 міст, селищ міського типу, яким минуло понад 300 років. Деякі з них відсвяткували свій тисячний ювілей, частина наближається до цієї вікопомної дати. 39 найстаровинніших українських міст рішенням уряду 1976 р. було взято під державну охорону. Крім того, в Україні близько 5000 сіл, якими теж понад 300 років, вік деяких становить тисячу та більше років. Саме історичні міста і села були колискою нашої державності, де формувалось козацтво, а їх мешканці ставали активними учасниками боротьби за національне і соціальне визволення, де розвивалася самобутня культура, національні традиції, створювалася неповторна історико-культурна спадщина.

Звичайно, історія для багатьох старовинних міст та сіл не була милосердною. Впродовж віків із цілої низки причин багато історико-культурних надбань цих міст і сіл знищено й втрачено назавжди. Тільки у XX ст.

зникло з карти України майже дві тисячі населених пунктів. Одні, як відомо, згоріли у полум'ї громадянської і Другої світової воєн, інші залишилися без мешканців у роки голодомору, примусових депортацій населення із багатьох областей та Криму. Чимало сіл ліквідовано під час розбудови промислових зон, створення величезних штучних водоймищ, реалізації хибної “теорії безперспективності” поселень. Останнє велике відселення відбулося у зв'язку з Чорнобильською катастрофою.

В Україні 1400 міст і селищ і понад 8 тис. сіл з цінною історико-архітектурною специфікою, 1020 парків, що мають значну культурну цінність. Понад 160 тис. пам'яток перебувають на державному обліку, 49 визначних ансамблів і комплексів оголошено державними історико-культурними заповідниками, восьми з них Указами Президента надано статус Національних. Ансамбль Софійського собору, Києво-Печерська лавра, забудова і пам'ятки історичного центру Львова занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Все це наша історія, наша гордість, наша слава. І ми повинні її глибоко знати, пишатися нею, не залишатись байдужими до її дослідження.

Поколінню, яке вступає в життя, необхідно вичерпно знати свою історію, розуміти минуле у всій його складності і неоднорідності. Жодна із славетних і трагічних сторінок нашої історії не повинна стиратися із пам'яті народу. Очорнення минулого, як і змовчування фактів, які на даному відрізку часу уявляються не вигідними з політичного погляду, — злочин перед нащадками. Головне — чесно відтворити події і факти і на правдивій історії виховувати сучасні і прийдешні покоління нового тисячоліття.

Керуючись методом об'єктивності та історизму, ми повинні створити фундаментальну наукову роботу, яка б з позиції правди, через дослідження і висвітлення історії міст і сіл України, їх наукову “біографію” від далекої минувшини до сьогодення всебічно, ґрунтовно показала велику, багатотомову, складну героїчну і трагічну історію багатостраждального, але не скореного українського народу, його величезний внесок у світову цивілізацію. Підготовка і видання багатотомної історії міст і сіл дасть могутній поштовх розвитку краєзнавства, його наукових і громадських форм, що плідно слугуватиме незалежній Українській державі, національно-патріотичному вихованню нашого народу, його гордості за рідну матір — Україну.

Усі ми спільним загалом повинні докласти чимало зусиль до того, аби краєзнавство у його науковій, громадській і шкільній формах було високо піднесене в Українській державі, а добре ім'я невтомного, безкорисливого дослідника малої батьківщини — оточене належною увагою і звучало гордо. Це залежатиме насамперед від нас — учених і аматорів, від нашої наполегливої, самовідданої праці на цій благородній ниві.

